ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 13 juni 2015

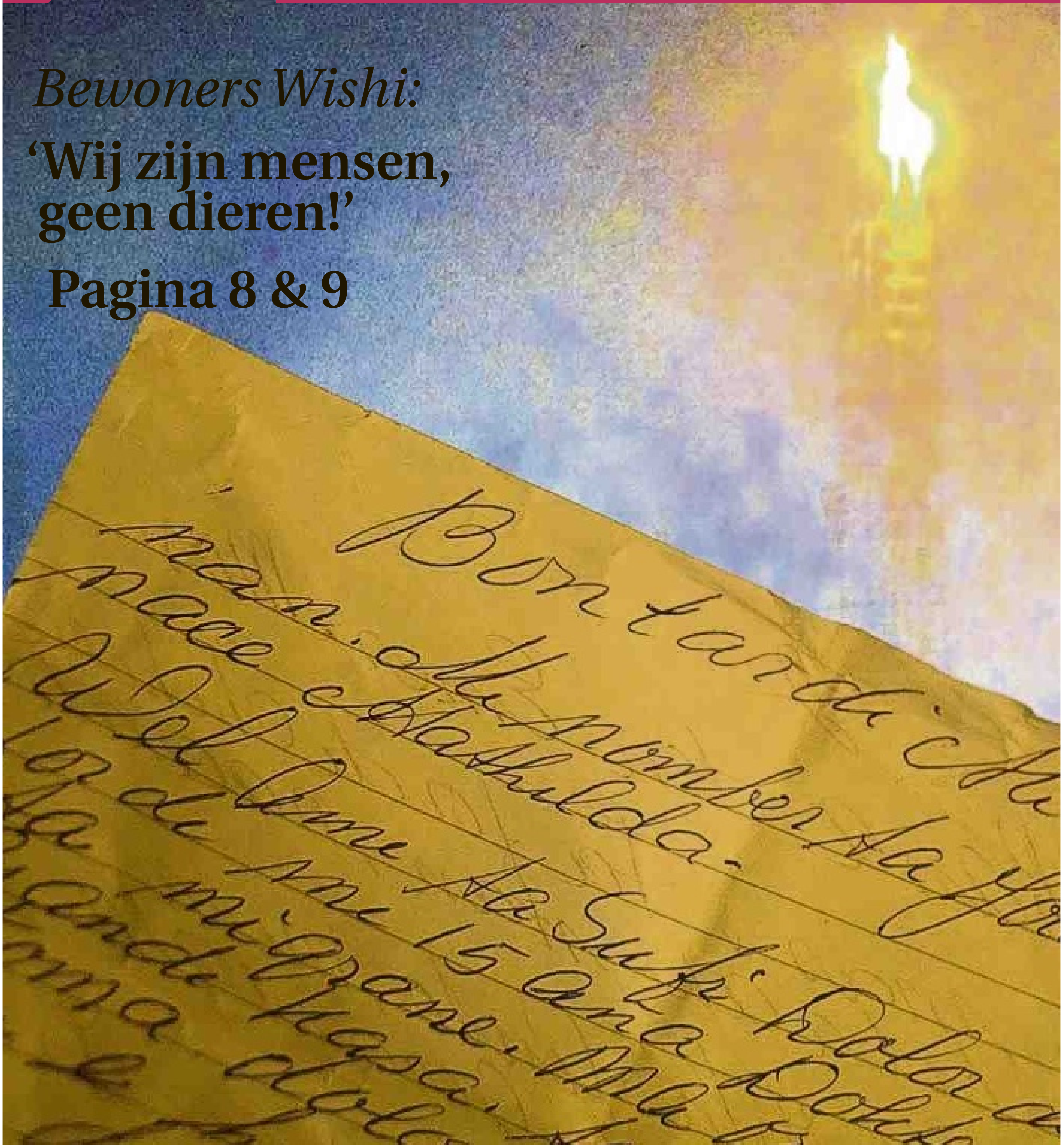

Bewoners Wishi:

‘Wij zijn mensen, geen dieren!’

Pagina 8 & 9

Inhoud

1 Voorpagina

2 Inhoud

3 Uitgelicht

4 Medish

5 Elton

6 & 7 Literatuur

8 & 9 Bewoners Wishi over de Isla

10 Management

11 Eten & drinken

12 & 13 Witwassen

14 Recht

15 Puzzels

16 CuraMix

Foto van de week.

Deze nijvere toepiaal heeft het er ieder jaar met een nieuw nest maar druk mee. Er moet in ieder geval eten worden aangedragen voor de jonge vogels. Humphrey Plantijn maakte deze vertederende foto.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres

email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

EINDREDACTEUR Hans Vaders

VORMGEVING Wendela Ataliede, Oscar Vanegas

STAGIAIRE: Merlin van Mil

VOORPAGINAFOTO: Dick Drayer

Aan deze Ñapa werkten mee:

Roy P. Bottse, Elisa Koek, Monique Casimiri, Judice Ledeboer, Dick Drayer, Jan de Ruijter, Hans de Haan, May Voges, Elton Sint Jago, Miriam de Windt, Brede Kristensen, Ken Wong

Thuis.

Discrimineren

Monique Casimiri

Als ik op zoek ga naar de betekenis van discriminatie op internet kom ik bij de eerste hit al vijfentwintig betekenissen tegen. De gemeenschappelijke deler zijn de woorden onderscheid maken. Maar ook mensen minderwaardig behandelen op grond van groepskenmerken. Een ander die mij persoonlijk aansprak was de volgende: ‘de situatie waarbij personen wegens hun geslacht, ras, godsdienst of levensovertuiging verschillend worden behandeld, ongeoorloofd onderscheid maken tussen mensen, achterstelling of uitsluiting van mensen, als uitingsvorm van onverdraagzaamheid of minachting.’ Het is niet alleen in Nederland een beladen onderwerp. Het lijkt iets van deze tijd te zijn. Heeft te maken met de recessie? Vast wel. De banen liggen niet voor het oprapen en vele ontslagen werknemers moeten lijdzaam toezien dat hun baan nu wordt uitgevoerd door anderen die minder uurloon vragen. Dat deze mensen vaak van buitenlandse komaf zijn doet geen goed aan het beeld dat er is ontstaan over buitenlanders. En dan heb ik het nog niet eens over andersgekleurden, want die hebben dubbel pech. En ze zijn hoogstwaarschijnlijk een buitenlander, anders was hun opa dat wel en ze hebben ook nog een andere kleur. Onwetendheid bij de mens maakt hen angstig en die angst voel ik overal om mij heen. Op straat, in de winkels, op school, maar vooral op televisie en in de kranten. Het lijkt wel of de media er goudgeld aan verdienen. Salsafeesten waar nu uitdrukkelijk wordt geadverteerd dat iedereen van Antilliaanse of Afrikaanse komaf niet meer welkom is, net zo min als de Antilliaanse hapjes, want het werd te druk en de manier van dansen, dat hadden ze niet bedacht bij een salsafeest. Dat hoorde er niet bij. En ja, ze wilden graag hun huis verhuren, want de dubbele lasten waren niet meer op te brengen, maar toch niet aan een stel Polen, die wonen je huis uit, dan maar op een houtje bijten. En na al die voorbeelden die genoemd worden in de media roepen die mensen, maar ik discrimineer niet. Nou, dat doet u dus wel mensen. Dat doet u wel. Alleen heeft u geen idee wat de betekenis is van het woord discrimineren. U weet alleen dat het niet hoort, dat discrimineren. Je kan er op aangesproken worden, dus nu zeggen jullie van alles, maar als je dan maar hard genoeg roept dat je niet discrimineert, dan telt het niet. Kom op, we zijn geen kleuters meer. U discrimineert. En dat mag wel, maar niet in deze gevallen. Het enige moment dat u moet discrimineren is wanneer u een taal leert. Je moet discrimineren voor de spraakklank om het woord te herkennen. Het verschil horen tussen klanken. Dus ne-ger en geen zwarte feestgestoorde. En Pool-se en geen drankorgel dat je huis verbouwt. En I-ri-treër en geen kansloze bootvluchteling die jullie dorp komt overnemen.

Uitgelicht.

Curaçao Color Walk

Voor de tweede keer werd afgelopen zondag de Curaçao Color Walk gehouden. Circa 5000 mensen deden mee, meer dan het dubbele van vorig jaar. De opbrengst van de wandeltocht die werd georganiseerd door EY Dutch Caribbean en JCI Dutch Caribbean gaat naar Fundashon Desaroyo i Progreso.

Foto's: **Ken Wong**

Medisch.

Het voorspellen in de geneeskunde

Tekst: **Hans de Haan**

Voor het beantwoorden van dit soort vragen baseert de arts zich meestal op de bestaande richtlijnen en op instructies voor bepaalde medische ingrepen, maar het probleem is nu dat inmiddels veel van deze richtlijnen en instructies zijn achterhaald en niet meer kloppen.

Carl Moons, hoogleraar klinische epidemiologie aan het Julius Centrum van het UMC Utrecht en zijn collega's bestudeerden de literatuur hierover en schrokken van wat ze toen af en toe tegenkwamen. Ze signaleerden ontbrekende gegevens en veel te royale conclusies die werden getrokken, bijvoorbeeld uit een onderzoek onder diabetespatiënten dat doodleuk werd toegepast op de algemene bevolking. Ook merkten ze te kleine aantallen op van deelnemers aan de studies en veel te veel variabelen, waardoor men altijd wel wat vindt.
Deze voorbeelden waren geen uitzonderingen. "Wat je dan krijgt, zijn hele slechte modellen", zegt Moons. "Sterker nog, het zijn waardeloze modellen: 60 à 70 procent van de voorspelmodellen die we in sommige overzichten tegenkwamen, had de literatuur nooit mogen halen."

Apgar-score

Dit is een mooi voorbeeld van het ideale voorspelmodel. In 1952 ontwikkelde Virginia Apgar de naar haar genoemde Apgar-score, een test om een snelle indruk te krijgen van de toestand van een pasgeboren baby. Het geldt als één van de eerste voorspelmodellen in de geneeskunde die na 63 jaar nog steeds voor 100 procent betrouwbaar is.
In deze test zijn slechts vijf verschillende factoren opgenomen: ademhaling, pols- en hartslag, spierspanning, kleur van de huid en de reactie op prikkels. Aan iedere variabele factor kan de pasgeboren baby 0, 1 of 2 punten verdienen. Hoe minder punten, des te slechter is de conditie van de baby. De meeste baby's komen ter wereld met een totaalscore van tussen 7 en 10 punten. Bij minder dan 4 punten is er altijd direct medische behandeling noodzakelijk. Vanzelfsprekend is dit model later uitgebreid onderzocht en getest en het bleek zo succesvol te zijn dat de Apgar-score inmiddels wereldwijd nog steeds standaard wordt afgenomen in de eerste minuten van het leven van elke baby.

Voorspellen in geneeskunde

Hoe groot is de kans dat iemand die ongezond eet op latere leeftijd hartklachten krijgt? Hoe lang heeft deze patiënt met darmkanker nog te leven? Opereren of bestralen? Om dit allemaal in te schatten maakt de medische wetenschap gebruik van voorspelmodellen, maar die blijken dus nu niet meer betrouwbaar te zijn. Zo bestaan er meer dan 200 modellen om het optreden van hart- en vaatziekten bij mensen onder de algemene bevolking te voorspellen.
Als behandelend arts wil je bijvoorbeeld achterhalen hoe groot de kans is dat je patiënt mogelijk een bepaalde ziekte heeft. Daarvoor worden modellen gemaakt die bestaan uit combinaties van minimaal twee factoren: gegevens die al bekend zijn of die worden gemeten bij de patiënt, zoals leeftijd, geslacht, familieomstandigheden en gegevens, zoals bloeddruk, cholesterol, nierfunctie en uitslagen van röntgenfoto's. Die worden vergeleken met bestaande modellen.
Op grond hiervan kunnen voorspellingen worden gedaan, zolang die modellen maar kloppen. Onjuiste voorspellingen kunnen voor patiënten grote gevolgen hebben. "Als een arts een slecht model gebruikt, komt daar een verkeerde kans uit en dat kan nogal impact hebben op de patiënt of diens directe omgeving", legt Moons uit.
"Met een model dat de kans op obesitas voorspelt, kan je niet zoveel kwaad doen, maar als je bij kanker de prognose wilt geven dat iemand nog maar 20 procent kans heeft om de volgende zes maanden te halen, moet je wel zeker zijn van je kans. Als die kans op een ziekte of complicatie te hoog wordt ingeschat, loopt de patiënt het risico om onterecht behandeld te worden, maar andersom kan ook: als de kans op een ziekte of complicatie te laag wordt ingeschat, wordt een patiënt onterecht niet behandeld."

Toenemende misleiding

Een extra probleem is dat zulke medische voorspelmodellen ook steeds meer terecht komen in behandelrichtlijnen die gemakkelijk te vinden zijn op internet of worden verwerkt in applicaties (apps). "Omdat er zoveel modellen zijn, hebben artsen en richtlijnontwikkelaars vaak geen idee welke ze het beste kunnen gebruiken in bepaalde situaties", vertelt Moons. "Dit vakgebied staat nog in de kinderschoenen. Daarom is er te weinig algemene kennis. Het goed ontwikkelen en beoordelen van voorspelmodellen zit ook nog steeds niet in de meeste biomedische opleidingen."

Tripod

Om het kaf van het koren te scheiden, heeft een internationaal team van wetenschappers een nieuwe publicatierichtlijn opgesteld: Tripod (Transparent Reporting of a prediction model for Individual Prognosis Or Diagnosis). Deze richtlijn bevat een checklist van 22 items waaraan een publicatie over een voorspelmodel zou moeten voldoen, bijvoorbeeld een duidelijke uitleg van de methode en openheid over de bronnen van de gegevens. De richtlijn werd op 6 januari 2015 in maar liefst 11 gerenommeerde vaktijdschriften tegelijk gepubliceerd. Dat is uniek.
Moons: "Een aantal tijdschriften heeft zelfs aan tafel gezeten bij het opstellen van de richtlijn. Het idee is dat deze tijdschriften zich aan de richtlijn gaan houden om onderzoekers te dwingen betere en transparantere publicaties over voorspelmodellen aan te leveren."
De Tripod-richtlijn verscheen in de volgende tijdschriften: Annals of Internal Medicine, BJOG, British Journal of Cancer, British Journal of Surgery, BMC Medicine, British Medical Journal, Circulation, Diabetic Medicine, European Journal of Clinical Investigation, European Urology and Journal of Clinical Epidemiology.

Aanbeveling

Moons: "Het menselijk brein is onderhevig aan vergeten en aan voorkeuren. Een model is objectief. Als een voorspelmodel goed is ontwikkeld en gevalideerd, hebben veel onderzoeken al laten zien dat het beter voorspelt dan gut feeling. Met onze publicatierichtlijn willen we artsen en richtlijnontwikkelaars helpen om het model dat ze willen gebruiken of aanprijzen, gemakkelijker te beoordelen op haar merites. Een kans van een model is echter geen wetmatigheid. Er komt altijd interpretatie bij kijken. Je moet als arts dus wel blijven kijken naar de patiënt die je voor je hebt."

Bron: Kennislink.nl

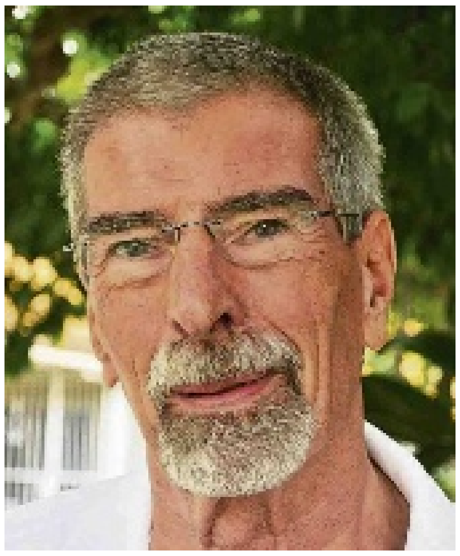

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Work & Travel met Elton

Hoe meer hij reist, hoe meer hij van Curaçao gaat houden. Voorlopig is hij echter nog op wereldreis. Docent Aardrijkskunde Elton Sint Jago doet in de Ñapa maandelijks verslag van zijn belevenissen.

Zomer Down-Under

Australië is een erg groot en best duur land maar kent prachtig natuurschoon en is ontzettend populair onder backpackers. Behalve uitgaan en tijd doorbrengen met vrienden en kennissen, heb ik ook een paar plekjes gezien die ik vroeger niet gezien heb.

Tekst: **Elton Sint Jago**

Kerst en nieuwjaar 2014-2015 heb ik Down-Under doorgebracht, in Australië dus! In 2007/2008 heb ik er bijna een jaar gereisd en gewerkt met een Working Holiday visum. Ik had toen veel van Australië gezien en deze keer ging ik eigenlijk om vrienden en kennissen weer op te zoeken.

Ik kwam in Brisbane aan, de derde stad van Australië met 2 miljoen inwoners, waar ik een weekje verbleef. Mijn maat heeft me naar The Gabba meegenomen, het cricketstadion van Brisbane waar Australië tegen India speelde en eindelijk begon ik cricket te snappen!

We hebben een beetje door de stad gelopen en langs de Brisbane rivier, waar veel restaurantjes een horizontale lijn op de muur hebben die het waterniveau gedurende de overstromingen van 2011 aangeeft. Verder hebben we een attractiepark in Gold Coast bezocht en heb ik ook een paar dagen doorgebracht aan de Sunshine Coast bij een maat van me die dichtbij het strand woont. Vervolgens ging ik naar Darwin, de hoofdstad van de Northern Territory, waar ik het grootste deel van mijn tijd in Australië doorgebracht heb in 2008.

In Darwin valt het meteen op dat er veel Aboriginals wonen, procentueel meer dan in andere hoofdsteden. De stad zelf, met 140.000 inwoners, is niet zo bijzonder maar het wordt door toeristen vooral gebruikt als hub om de nationale parken in de regio te bezoeken. Ik heb hele leuke herinneringen aan Darwin en het was fijn om de stad weer te bezoeken en om mijn voormalige werkplaatsen weer te zien.

Ik vloog voor een weekje naar Sydney, de grootste stad van Australië met ca. 5 miljoen inwoners. Het is zeer populair onder de toeristen en beroemd om zijn Opera House en Sydney Harbour Bridge. Wat ik het leukste van Sydney vind is de omgeving van de stad zelf want er zijn verschillende stranden en mooie, groene gebieden dichtbij. Ik kwam vroeg op oudjaar aan, dus mooi op tijd voor de beroemde vuurwerkshow.

Liffey Falls, Tasmanië.

Al vroeg kochten we eten en drank; we hebben alles in een koelbox gezet en vertrokken om van de spectaculaire vuurwerkshow te gaan genieten! In Sydney heb ik een aantal yu di Kòrsou's ontmoet en we hadden een zeer gezellig onderonsje met barbecue en Curaçaose muziek. Ook de Curaçaose Nydia Victor was erbij. Zij werkt en reist momenteel in Australië.

Newcastle heb ik voor twee daagjes bezocht, een stad met 300.000 inwoners ten noorden van Sydney. Ik ontmoette nog een yu di Kòrsou, Mariano 'Pitosh' Heyden, die in Newcastle werkt en woont. De volgende stop was Melbourne, de tweede stad van Australië met 4,5 miljoen inwoners en een 'aartsrivaal' van Sydney. Er bestond altijd een soort strijd tussen de twee steden en vaak heeft men nog over welke stad het 'beste' zou zijn.

Om te wonen zou ik persoonlijk voor Sydney kiezen vanwege het klimaat en de mooiere omgeving maar Melbourne heeft als stad zelf meer te bieden; het heeft een leukere sfeer en ook meer cultuur en geschiedenis. Ik bezocht de Immigration Museum die ik ontzettend leerzaam en interessant vond. Het deed me aan de Ellis Island Museum in New York denken. De gratis en iconische 'City Circle Tram' brengt je rond het centrum en ook langs de beroemde Flinders Street Station en Federation Square, vlakbij de Yarra rivier. Ik vloog verder naar Launceston in Tasmanië voor een weekend. Een mooi stadje van zo'n 100.000 inwoners maar er is niet heel veel te zien. Tasmanië heeft veel natuurschoon, zoals de nationale parken Freycinet en Cradle Mountain die ik vroeger bezocht heb. De Tasmaanse duivels heb ik toen ook gezien en nee, ze lijken helemaal niet op die ene uit het tekenfilm! Deze keer heb ik een mooie wandeling gemaakt door het gebied van de Cataract Gorge, gelegen dichtbij Launceston.

Ik werd ook naar Liffey Falls meegenomen, waar we een mooie wandeling gemaakt hebben door het dichte regenwoud met veel beken waar je forellen kunt spotten. Ook bij de hoger gelegen Pine Lake hebben we een kijkje genomen en het was erg koud.

Ik vloog terug naar Sydney en deze keer heb ik ook het noorden bezocht, waar ik kennissen heb wonen.

Het gebied van Barrenjoey Headland en de stranden daar vond ik prachtig. We hebben hier een stuk van de Bicentennial Coastal Walk gewandeld, die je langs verschillende stranden brengt. Mijn bezoek aan Australië was erg fijn en relaxed en het was ontzettend leuk om iedereen weer te zien!

Volgende stop: Azië!

Melbourne

Vladimir Lucien is prijswinnaar Bocas

Vladimir Lucien verraste zijn gehoor drie jaar geleden tijdens het Bocas Literatuur Festival in Trinidad met een schitterende poëzievoordracht. Zijn optreden was niet gepland. Hij viel in voor iemand anders. Als dichter was hij onbekend. Slechts enkele losse gedichten waren hier en daar verschenen. Het aanwezige publiek stond perplex en bedankte hem met een staande ovatie.

Vladimir Lucien (links) wordt gefeliciteerd door Laurence Breiner, juryvoorzitter van de '2015 OCM Bocas Prize for Caribbean Literature poetry'.

Tekst: **Brede Kristensen**
Foto: **Marlon James**

Vorig jaar kwam eindelijk zijn debuutbundel Sounding Ground uit en vorige maand werd die bundel eerst met de Bocas poëzieprijs en later met de hoofdprijs bekroond. vorig jaar kwam eindelijk zijn debuutbundel Sounding Ground uit en vorige maand werd die bundel eerst met de Bocas poëzieprijs en later met de hoofdprijs bekroond.

Ik vermoed dat de jury dit jaar weinig twijfels te verwerken had. De 27-jarige Vladimir Lucien is uitzonderlijk talentvol. Zijn werk trekt ook internationaal de aandacht. Kortgeleden werd hij uitgenodigd om in Amsterdam uit zijn werk voor te lezen. Evenals Derek Walcott en Kendel Hyppolite, die in 2011 en 2013 de Bocas poëzieprijzen ontvingen, is Vladimir Lucien afkomstig van het eiland St. Lucia, een eiland met een vruchtbare bodem voor poëzie.

Sounding Ground opent met een motto van C.L.R. James, de historicus uit Trinidad die bevriend was met Leon Trotsky en Frida Kahlo en die grote bekendheid kreeg met de Black Jacobins over de revolutie in Haïti. Vrij vertaald luidt het motto: 'Essentie is een beweging. Het is de analyse van de grond die ons precies vertelt wat beweging is: onze kleine abstracte geest die zichzelf niet kende, zijn vergeefse pogingen ten spijt, is stap voor stap bezig een beetje grond onder de voeten te krijgen'. In een interview voegt hij eraan toe: 'De essentie is niet in jezelf te vinden, maar in de reis die je onderneemt'. Daarover gaat zijn poëzie.

De betekenis van de titel 'Sounding Ground' is dubbelzinnig. Zijn poëzie lijkt bedoeld om de zin en betekenis der dingen te peilen en ook om te luisteren wat er allemaal vanuit de grond voor klanken klinken. Van voorouders, van een moeder op zoek naar familieleden, die in plaats van bloed water vindt. Van een grootvader 'who had to carry the stink of fish in a basket on his head... who eat his farine and fish/and avocado in a civilized fight between/knife and fork and etiquette on his plate'. Of van het motto van James dat maar blijft gonzen in zijn hoofd. Of van slaven die vluchtten, van schoten die klonken, van de rust in de bergen waar men kan luisteren naar vogels en toestemming van planten krijgt om hun bladeren te eten. De meeste verhalen spelen op St. Lucia, maar er zijn vertakkingen met andere eilanden. Trinidad vooral, waar hij aan de University of the West Indies studeerde. Zoekend luisteren en luisterend zoeken. Spreken en zingen en luisteren naar het weergalmen van de echo. Want alles komt altijd weer terug, in net weer andere klanken, iets nieuws oplichtend.
Geen antwoorden, het is een beweging van onthullen en verhullen. De herinnering aan de geschiedenis helpt ons onze weg in het nu te vinden. Het eerste deel van de bundel heet 'Interior' met gedichten die vooral de stem van binnen registreren, de stem die is gaan klinken door het contact met de wereld van het eiland, tijdens zijn kindertijd en jeugd. Het tweede deel heet 'Coast' met gedichten over verhalen die zich bij de kustlijn afspelen met de zee in een hoofdrol. Wat opvalt is dat het verhalende gedichten zijn, herinneringen uit zijn jeugd over zijn voorouders, over gedenkwaardige gebeurtenissen, over obeah and tenbwa, brua of magie, in positieve en negatieve zin. De grond herbergt tal van geheimen, waarnaar we blijven gissen. Hij kan prachtig vertellen. In 20 zinnetjes gaat een hele wereld voor de lezer open. Zoals in 'my grandmother's mind'.

Dagelijks vraagt ze zich af wat ze moet koken voor haar echtgenoot, die 'pah-pah' wordt genoemd, 'like the sound of two quick slaps, like the sound of the catapult-slippers that smack his hard foot-bottom when he walks out'. Maar ze heeft lastige herinneringen aan haar hoofd 'of arguments and strife, the damp salad of her worries' die als een zware mand haar hoofd naar beneden drukken zodat ze niet kan koken. Als jongetje heeft hij het allemaal gezien. Hij weet dat ze goed kan koken... 'but more than that she has always known what to burn'.

Aan de kustlijn roept hij zijn oudoom in herinnering:
'He just comes - like the time
when he went
out to sea and didn't return,
when everybody
thought he had drowned -
walking through his own absence,
wanting nothing more than to
lift things, to feel again
the heaviness of life, then let
go, to bob up and down
in memory like the cupped
heart of a fishing boat
beating on the sea'

De laatste regels lezend en zich zijn voordracht ervan herinnerend, voel je het bootje op en neer gaan op de golven. Na de 'heaviness of life' die verrassende tussenzin 'then let go' waarna we ons kunnen overgeven aan het spel van de golven met het bootje 'beating on the sea'.

Het verhalende van zijn gedichten doet denken aan de poëzie van Derek Walcott, die hij trouwens bewondert. Maar Walcott, die ook schilder is, laat zich bovenal meeslepen door wat hij waarneemt in de natuur om zich heen. Witte reigers bijvoorbeeld. Wanneer het menselijke situaties betreft, bewaart hij afstand. Liever observeert en reflecteert hij. Dat maakt dat zijn poëzie soms zo geciviliseerd klinkt. In de goede zin van het woord overigens, want hij blijft wel degelijk aanwezig. Sterker, het is die spanning tussen de schitterende beeldende woordenstroom over wat er buiten hem gebeurt en zijn subtiel verhulde persoonlijke aanwezigheid waardoor zijn poëzie (in mijn beleving) zo ongelooflijk spannend is.

Bij Vladimir Lucien ligt dat heel anders. Hij is altijd helemaal partij. Als hij niet onderdeel van het verhaal is, dan maakt hij zich wel onderdeel. Het kortste gedichtje uit de bundel brengt het expliciet onder woorden:

'A chamber pot
An old iron

Literatuur Festival 2015

Something
To do with us
Indiscernible
With rust'

In het ritme zit iets syncopisch. Het woordje 'something' is verrassend en dat moet het ook zijn, want het heeft met ons te maken. De opmaat om de aandacht te verschuiven van de chamber pot naar onszelf. Hier in zeer simpele vorm komen we hetzelfde ook in zijn complexe gedichten tegen. Veel ritme, veel herhalingen en dan het syncopische moment van verrassende verschuiving. Het doet me sterk aan T.S.Elliot denken. Neem de openingsregels van Ebb:

'The towel blooms
and withers, blooms
and withers in her hand
as she wipes the last table
in the restaurant...'

Trouwens, zoals Elliot maakt ook Lucien vaak gebruik van alliteratie en assonantie (klinkerrijm), en vooral van de combinatie van beide: 'they listened.../to the sweet songs of birds/ the pure and mellow melodies of bees...' Maar Elliot was zich bewust van wat er allemaal in de wereld speelde en dreigde. Hoop en wanhoop wisselden elkaar voortdurend af. Vladimir Lucien daarentegen kijkt nog met een bijna speelse onbevangenheid de wereld in. Daarbij past dat zijn gedichten zich op speelsnatuurlijke wijze ontvouwen, ongekunsteld. Nergens, maar dan ook nergens krijgt de lezer of luisteraar (op YouTube is zijn voordracht te horen) het gevoel dat hier gedichten gemaakt worden. Ze lijken gewoon vanzelf te ontspringen, naar aanleiding van uiteenlopende situaties, variërend van mysterieuze magie tot het dagelijkse spel van meisjes op een schoolplein met een juf die boos wordt, of van een hoog opstijgende en dan weer diepduikende arend, die ons mensen het gevoel geeft piepkleine hulpeloos achterblijvende wezentjes te zijn ofwel een te begeren prooi voor de felle duiker. Dan te midden van al dit duizelingwekkende gedoe moet er een huis gevonden worden. Als volwassen mens creëert ook de dichter zijn thuis. Het huis wordt picobello ingericht.

De meubels staan op hun plek en de bedden zijn beslaapbaar. 'Everything new and clean and perfect/ until that centepede came hundreding/ into our lives, invading our space...' Gedaan is het met de rust en zekerheid. Geen vaste grond, geen veilig thuis. Duistere indringers alom. Dat komt ook tot uitdrukking in de beide gedichten over eb, waarin hij iets van teleurstelling onder woorden brengt als hij na zijn langdurige verblijf in Trinidad terugkeert naar wat hij als zijn 'eigen' eiland beschouwt, St. Lucia. Zo wordt elders een conclusie getrokken:

'Home is where
when the public
world is dark
we turn on
a private
light'

Opmaat voor een volgende serie? Want nu willen we natuurlijk meer weten over dat innerlijke licht. Zal het de omringende duisternis van onze eigentijdse werkelijkheid kunnen doorbreken?

Vladimir Lucien, Sounding Ground, Peepal Tree Press, 2014

Ars Poëtica.

Leu foi cas

Canando na bo rand, satin blanco
Drumí den bo man, granula di glas
Mi ta sinti mi lombrishi eybou dera
Sapatiando den bo scuma limpi
Flóta riba bo cama, pekel blauw
Mi ta sinti mi salbabida perdi
Paseando den bo rooi hel
Keiro riba bo aruga, berde dorna
Mi ta sinti mi cadushi su reis corta
Subiendo bo lomba di graniet gris
Admira bo brug natural, colo, hero frusto
Mi ta sinti mi deseo aumenta
Un biaha mas na cas!

Heimwee

Lopend langs je wit satijnen randen
Liggend in je korrelige glazen handen
Voel ik mijn begraven navelstreng
Spartelend in je schoon schuimend bad
Deinend op je azuren zilte mat
Voel ik mijn gemiste vlot
Wandelend over je geel gloeiende glooiingen
Struinend door je groen getooide plooiingen
Voel ik mijn ontwortelde cactus
Klauterend op je grijs granieten ruggen
Turend naar je karmijnrode bruggen
Voel ik mijn groeiend verlangen
Nog eens ooit terug.

Olga Orman
Met de wil elkander bij te staan
Amsterdam, 2004

Letra

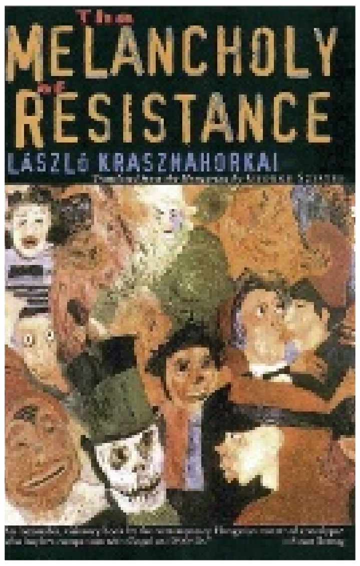

Man Booker Prize
Voor de Man Booker International Prize werden ook dit jaar auteurs uit vele verschillende landen genomineerd: César Aira (Argentinië), Hoda Barakat (Libanon), Maryse Condé (Guadeloupe), Mia Couto (Mozambique), Amitav Ghosh (India), Fanny Howe (Verenigde Staten), Ibrahim al-Koni (Libië), Alain Mabanckou (Republiek Congo) en Marlene van Niekerk (Zuid-Afrika). Sinds 2004 wordt deze prijs elke 2 jaar uitgereikt aan een auteur wiens werk in het Engels is geschreven of vertaald en die een blijvende bijdrage levert aan de wereldliteratuur. Dit jaar besloot de jury de prijs toe te kennen aan de Hongaarse auteur met de moeilijke naam: László Krasznahorkai. Zijn oeuvre bestaat vooral uit romans en is enorm. De jury leek vooral onder de indruk van zijn roman The Melancholy of Resistance over een merkwaardige walvis, een soort Leviathan die ergens ten toon wordt gesteld. Dat levert grote spanningen op, overal breekt geweld uit. De samenleving lijkt te ontploffen. Het is een beeld van het dier dat wel 'westerse beschaving' wordt genoemd en dat sterk en overal zichtbaar, luidruchtig hoorbaar en penetrant ruikbaar is, maar ook in wezen statisch, log, vraatzuchtig, ongevoelig en gespeend van iedere creativiteit om zich aan de omgeving aan te passen. De omgeving gaat er dus aan kapot. Opvallend in de roman zijn de eindeloos lange zinnen die al meanderend verschillende stemmingen oproepen, die de desoriëntatie van de moderne mens tot uitdrukking brengen. Krasznahorkai geldt als een vertegenwoordiger van het Europese postmodernisme, maar wel met het verschil dat er bij hem geen sprake is van de lichtvoetige en bijna zorgeloze frivoliteit die veel postmoderne auteurs kenmerkt.
Marina Warner van de jury gaf het volgende commentaar: 'Laszlo Krasznahorkai is een visionaire schrijver die met buitengewone intensiteit en variatie van klanken het weefsel van de actuele existentie blootlegt, in taferelen die afwisselend schrikwekkend vreemd, walgelijk komisch en vaak verpletterend mooi zijn. Satanstango (1985),The Melancholy of Resistance (1989), en Seiobo There Below (2008) zijn magnifieke werken van grote verbeeldingskracht en complexe passies'. Tot nu toe verscheen alleen Satanstango in het Nederlands. Hier wordt de aandacht gevestigd op een charismatische figuur die zichzelf als leider en redder opwerpt in een dorp waar de economie is ingestort. Zijn woorden klinken goed. Zijn beloften zijn aantrekkelijk. De mensen schenken hem hun vertrouwen, waarna de duisternis valt...

Olga Orman
Van de hand van Olga Orman, geboren en getogen op Aruba, verscheen de poëziebundel Cas di biento / Doorwaaiwoning. De vertaling werd verzorgd door Fred de Haas die ook een voorwoord schreef. Orman was jarenlang als leerkracht werkzaam op Curaçao. 'De gedichten die in deze tweetalige bloemlezing zijn verzameld zijn voornamelijk geschreven in Nederland en voor een deel op Aruba en Curaçao. Zij stralen een grote betrokkenheid en verbondenheid uit met het wel en wee van haar geboorteland Aruba.'

‘Iedereen hier heeft last heeft van zijn longen, hoofdpijn en tranende ogen’

Bewoners Wishi: Wij zijn mensen, geen dieren!

Al een eeuw lang blaast de wind de rook van de raffinaderij pal richting Wishi. De bewoners leerden ermee leven. Lange tijd leden zij in stilte, maar daar lijkt een kentering in te komen. Een aantal bewoners wil minister Whiteman aanklagen omdat hij zijn medische eed zou schenden door niets te doen tegen de vervuiling door de raffinaderij. “Wij zijn mensen, geen dieren!”

Tekst en foto’s: **Dick Drayer** Foto: **Ken Wong**

“Mijn naam is Jolanda Dongen, geboren Matilda. Ik heb hoofdpijn. Al 15 jaar. De dokter zei me dat het migraine is. De stank van de Shell slaat me al drie dagen in het gezicht. Ik ga eraan kapot. 63 ben ik en ik zou zo graag nog verder willen leven.”

Jolanda’s stem kraakt bij het oplezen van de woorden. Ze leest ze van een papiertje. Het is de eerste keer dat ze de pijn van haar lijf toevertrouwt aan papier.

Wie deze dagen door Wishi loopt, voelt een vibe. De brief van Jolanda is daar een goed voorbeeld van. Die tekent de nieuwe houding van de bewoners onder de rook van de Isla. De tijd van accepteren en proberen door te leven lijkt voorbij. Nu wil ze dat de wereld het weet: “Mijn longen doen pijn. De lucht prikt. Ik heb rode ogen. Toen ik in Nederland was, zei een dokter: u moet niet zoveel roken! Meneer, ik rook helemaal niet. We weten allemaal waardoor het komt”, zegt Jolanda.

Buurtbijeenkomst

Even verderop, daar waar de zandweg omhooggaat, woont Sissy Dulfer. Op haar porch zit een handjevol mensen in een kring. Ze hebben een prachtig uitzicht over Wishi en op de raffinaderij. Net als Jolanda zijn ze ten einde raad. Sissy heeft ze bij elkaar geroepen en gevraagd een formulier in te vullen met naam, adres, telefoonnummer en wat je mankeert. “Dertig formulieren heb ik al.”

Ze bladert er doorheen: “Veel mensen hebben problemen met hun neus, hun maag. Hier is er één met longkanker. Een andere vrouw schrijft: 30.000 heb ik betaald in Santo Domingo voor een longoperatie. Ik had vlekken. En hier, kijk, een vrouw schrijft dat ze nu wil verhuizen. Ik wil langer leven”, schrijft ze.

Groene neerslag

Aanleiding voor de buurtbijeenkomst is de groene neerslag die de laatste weken steeds zichtbaarder wordt in de wijk. Alles wat naar de raffinaderij wijst, is groen uitgeslagen. Borden, brievenbussen, lantaarnpalen. Zelfs het meetstation bij Kas Chikitu is groen uitgeslagen.

De meeste bewoners kennen de aanslag van voorgaande jaren, maar zonder uitzondering zeggen ze dat het nog nooit zo erg is geweest als nu.

“Dat groene is echt iets van de laatste tijd. Ik stond laatst op uit bed, deed de gordijnen open en dacht dat iemand tegen mijn raam had gepist.” Een andere bewoner denkt dat de aanslag komt van het Saharazand.

Zware metalen

Arjan Linthorst zit in het bestuur van SMOC, de stichting Schoon Milieu op Curaçao die zich inzet voor schone lucht onder de rook van de raffinaderij. Hij gaf jaren scheikunde op het voormalige Peter Stuyvesant College.

“Het is bekend dat sommige raffinaderijen vanadium- en nikkelhoudende verbindingen uitstoten. Want dat is wat het is. Ook de energiecentrale Boo stoot die zware metalen uit. De aanslag die daarbij vrij komt is groenachtig van kleur. Nikkelhoudende verbindingen zijn kankerverwekkend, maar er zit ook vanadium pentoxide in. En daarvan is bekend dat het mutageen is: het verandert je DNA.”

Linthorst denkt dat Curaçao er rekening mee moet houden dat zowel de Isla als de Boo verantwoordelijk zijn. “De eerste staat bekend als zeer grote vervuiler. Zij zouden de moeite kunnen nemen om zogeheten filters te plaatsen om dit soort uitstoot te verminderen. Dat doen veel raffinaderijen, maar de Isla doet dat niet. En dat blijkt ook uit de uitstoot van fijnstof. Die is op Curaçao, onder de rook van de Isla, skyhigh.”

> “Als chemicus zou ik mensen willen waarschuwen niet met je handen aan dat spul te zitten en geen groente te verbouwen. En zorg ook dat je kinderen en huisdieren ervan afblijven.”

Filters plaatsen

Zulke filters vangen volgens Linthorst nikkel- en vanadiumverbindingen af, zodat er geen groene aanslag komt.

Waarom de aanslag nu zo zichtbaar is, heeft volgens de scheikundeleraar te maken met de zwaardere aardolie die de raffinaderij gebruikt om te raffineren. “Daar zit meer nikkel en vanadium in. Als chemicus zou ik mensen willen waarschuwen niet met je handen aan dat spul te zitten en geen groente te verbouwen. En zorg ook dat je kinderen en huisdieren ervan afblijven.”

Gezondheid

Voormalig huisarts Alex Roose weet niet wat voor spul er op zijn oude praktijk ligt. “Maar het is zo klaar als een klontje dat dit nooit goed kan zijn voor je gezondheid. Ik kan me ook niet voorstellen dat iemand het omgekeerde durft te beweren. Het bijt de verf kapot van huizen, stalen bevestigingsnagels van daken eroderen weg.”

Roose zegt dat zijn meest ernstige patiënten voorrang kregen op de lijst voor een FPK-woning. “Je hebt dus nog kans dat de statistieken een verkeerd beeld geven over vervuiling gerelateerde morbiditeit. Het laatste wetenschappelijke onderzoek in relatie tot industriële vervuiling is in 1977 gepubliceerd. We weten dus officieel niet veel over de huidige uitstoot op Curaçao en gerelateerde ziektes in de wijken onder de rook.”

> “Bij elke andere ramp staat Nederland vooraan”

Voor huisarts Alexandra Severing is dat van minder belang. Zij ziet dagelijks patiënten in bejaardentehuis Habaai, die niet meer uit bed komen en wegkwijnen door de vervuiling. “Ik krijg baby’tjes van twee weken oud, die piepend op mijn spreekuur komen! We hebben twee vernevelaars in onze praktijk om medicatie toe te dienen, maar we redden het er niet mee.”

Misverstanden

Bij de bewonersbijeenkomst op de porch van Sissy is het inmiddels druk geworden. Bewoners van Wishi druppelen binnen om hun ingevulde formulier af te geven. Ze discussiëren met elkaar over de Shell, zoals de Isla nog steevast wordt genoemd. Sissy ziet in de verte, rechts van de lange schoorsteen van de Boo-energiecentrale dat de gele zwavelberg heel klein is geworden. “Een goede zaak”, zegt ze, dan krijgen we dat niet meer over ons heen.”

Peter van Leeuwen, voorzitter van SMOC, is net aangekomen om de bewoners informatie te geven over de groene aanslag in de wijk. Hij corrigeert haar: “Dat gele spul is zwavel. Dat wordt bij de raffinage uit de ruwe olie gehaald. Hoe meer zwavel er daar ligt, hoe minder in de lucht. Die berg moet dus juist hoog zijn.”

Volgens Van Leeuwen zijn er veel misverstanden over de raffinaderij. Dat wordt iets later bevestigd als de raffinaderij begint met fakkelen. Eén van de bewoners zegt dat het elke avond gebeurt. “Als de zon ondergaat beginnen ze. Grote vlammen en veel geluid. Maar dat is goed, zo verbanden ze de giftige stoffen, toch?”

‘Raffinaderij moet blijven’

Een wat oudere vrouw zegt dat heel haar familie bij ‘de Shell’ werkt. Ze wil de raffinaderij niet dicht. “Jullie klagen allemaal, maar wij zijn hier zelf komen wonen. Ze krijgt bijval. “We willen allemaal benzine hebben. Dat ding moet toch ergens staan. Van mij mag de Shell blijven.” Sissy voegt daaraan toe: “Wij zijn geen criminelen. Maar als Shell dicht gaat, komt iedereen zonder werk te zitten. En gaan ze ons de schuld geven, omdat wij voor onszelf opkomen. De Shell moet blijven en niet zo slordig werken. Controle moet er zijn, ze moeten filters plaatsen en niet zulke oude troep gebruiken.

Alles wat naar de raffinaderij wijst, is groen uitgeslagen.

Maar er wordt niet gecontroleerd, volgens Peter van Leeuwen. Ook de filters zijn niet geplaatst en de raffinaderij kraakt volgens de voorzitter van SMOC in al zijn voegen. “De politiek heeft met Nederlands geld twee meetstations geplaatst. Eén bij de begraafplaats van Beth Chaim en één bij Kas Chikitu, naast het benzinestation van Curoil. Er wordt nu gemeten en de resultaten zijn zorgwekkend. Maar de overheid doet niets. Ze vertellen zelfs niet wat dat groene spul is. Een jaar geleden kwamen minister Ben Whiteman van Volksgezondheid en premier Ivar Asjes poolshoogte nemen. Ze beloofden onderzoek te doen naar de groene aanslag. Maar tot op heden heeft de minister niets naar buiten gebracht. Brieven en verzoeken van SMOC worden niet beantwoord en de milieudienst mag niet praten”, zegt Van Leeuwen.

Politiek en Koninkrijk

“Tijd voor actie”, zegt Sissy. “We houden van onze wijk, de Isla moet blijven, maar het moet afgelopen zijn met die rotzooi. Alles in de wijk wordt groen. Iedereen loopt te rochelen en te kuchen. Iedereen heeft astma. Onzin, als die mensen naar Nederland gaan, zijn ze hun astma kwijt. Rara…”

Ze wil met de klachtformulieren naar minister Ben Whiteman. “Dan ziet hij dat iedereen last heeft van zijn longen, problemen heeft met ademhalen, hoofdpijn en rode en tranende ogen. Als iedereen in de wijk dezelfde klachten heeft, zegt dat wel iets. We gaan met z’n allen.”

Wanneer iemand anders tegen Sissy zegt dat Whiteman huisarts is geweest in Wishi, weet ze niet wat ze hoort. “Niet te geloven, hoe kan een arts die voor zijn beroep een eed heeft afgelegd, mensen zo in de steek laten? Wij zijn mensen, geen dieren! Dat is triest hoor. Een ding vergeet hij, het gaat hier om mensenlevens. Straks zal hij het er met God over moeten hebben, dit is echt heel triest.”

Nederland

De bewoners gaan met Sissy mee, maar vinden dat Nederland in moet grijpen als Ben Whiteman niets doet. En daar is zij het mee eens: “Bij elke ramp in de wereld staat Nederland vooraan. Bij de honger in Afrika, bij de aardbeving in Nepal: bij iedere ramp geeft Nederland geld. Bij deze ramp, in ons eigen Koninkrijk, zijn ze nergens te vinden.”

De strijdbaarheid in Wishi krijgt volgens Peter van Leeuwen van SMOC een nieuw gezicht. “Mensen als Sissy zijn belangrijk voor de wijk, want zij durft op te staan en haar stem te verheffen. Je ziet dat andere bewoners dat oppikken. Wij protesteren al jaren, maar een structureel protest uit de wijken onder de rook van de raffinaderij is nodig om politici echt wakker te schudden.”

Na de bijeenkomst heeft Sissy contact gehad met Kenneth Valpoort, de wijkvertegenwoordiger van Wishi/Marchena. Samen met een aantal andere bewoners wil ze nu minister Whiteman aanklagen omdat hij zijn medische eed zou schenden door niets te doen tegen de vervuiling van de raffinaderij.

Jolanda Dongen: “Mijn longen doen pijn. De lucht prikt. Ik heb rode ogen. Toen ik in Nederland was, zei een dokter: u moet niet zoveel roken! Meneer, ik rook helemaal niet.

Over organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Full Circle (14)

Full Circle is de titel van een nieuw boek over modern en effectief management voor nu en de toekomst dat in 2016 in de Nederlandse en Engelse taal verschijnt en de lezers van Ñapa, de wekelijkse bijlage van de Amigoe, hebben elke maand de primeur van een vervolgartikel uit het boek zoals dat naar de uitgever gaat voor de laatste aanpassingen in stijl en taalgebruik.

Tekst: **Jan de Ruijter**

Via de stellingen van Maslow 1.0 uit de jaren 50 van de vorige eeuw en de moderne updated Maslow 2.0, zijn we van self-fulfillment naar mutual fulfillment toegegroeid en zijn we terecht gekomen bij shared mutual goal-setting voor elke individuele medewerker die bij goede prestaties en het bereiken van de maandelijkse doelen van zichzelf en van de organisatie, een voor hem als individu, zinvolle beloning ontvangt. We weten nu dat beloningen tegenwoordig 'custom-tailored' moeten zijn om effectief te zijn en stimulerend te werken en dat vervangt de vroegere en volkomen verouderde 'one-size-fits-all'-behandeling die niet langer functioneert, niet langer effectief is en in feite tot grote ontevredenheid leidt.

Daarmee komen we dan op het uitermate interessante managementthema van goal-setting en management by objectives, een initiatief van Peter Drucker in 1954 waarvan de eerste versie begrijpelijkerwijs faalde maar de nieuwe updated versie tot groot succes kan leiden en in feite de definitie van management is geworden. De enige effectieve definitie van management is resultaten behalen, to get things done, to get results. Alle andere ingewikkelde definities over het toepassen van resources etcetera, zijn nodeloze theorie en pogingen om moeilijk te maken wat gemakkelijk is. Management is to get things done, to get results en management by objectives, management by results is de definitie van management.

Voor lange tijd is management by objectives gepresenteerd als een onderdeel, als een stuk, als een hoofdstuk in management ofwel als één van de vele vormen van management. Je had management by objectives, maar er was ook de one-minute manager, management with passion, in search of excellence, management by walking around, total quality management en deze werden alle gepresenteerd alsof het aparte en nieuwe vormen van management waren. Elke schrijver en elke deskundige had zogenaamd een pretentierijk eigen, nieuw en beter systeem en niets is minder waar. Management is per definitie management by objectives en dat is en blijft de basis, de fundering van management. Management heeft van alles te maken met doelen behalen. Dat belangrijke punt dreigt verloren te gaan omdat de auteurs van alle moderne werkjes zoals de one minute manager, het carrot principle en het recente respect-model van 2010, net doen alsof zij een nieuw systeem presenteren en er totaal geen aandacht aan besteden dat ook hun nieuwe 'systeem' niets meer en niets minder is dan een vaak juiste, goede en soms zelfs voortreffelijke nuance van management by objectives. Het zijn voortbouwingen, meer nauwkeurige en zeer welkome aanvullingen; het zijn geen nieuwe systemen. Nogmaals, management is resultaten bereiken en om resultaten te behalen moet je eerst doelen hebben. Daarom is management by objectives de definitie van management. Het is het enige systeem. Er zijn geen andere methodes en laten we dan nog maar gelijk een ander probleem uit de wereld helpen: Management is níet het behalen van winsten of bedrijfswinsten.

De oude gedachte is dat management een functie is van en binnen het bedrijfsleven en dat management gericht is op het bedrijfsleven en op het maken van winst. Maar in werkeljkheid is management het behalen van resultaten en dat kunnen voor een bedrijf inderdaad bedrijfswinsten zijn, maar voor een hospitaal kan dit het aantal herstelde patiënten zijn, en voor een stichting kan dat het aantal geholpen mensen zijn of het aantal geredde dieren in nood, voor Nasa zal dat het aantal gelukte ruimte-expedities kunnen zijn, voor het Ferrari-team zal dat het aantal gewonnen Grand Prix-wedstrijden zijn, en voor een regering zal dat hopelijk de klanttevredenheid van de burger zijn. Managen, aansturen, besturen, regeren... het gaat allemaal om het bereiken van resultaten, wat die resultaten ook mogen zijn. Nuttig om hier dan ook nog een ander fabeltje uit de wereld te helpen: ook in het bedrijfsleven mag winst niet langer de eerste en enige doelstelling zijn.
Goede bedrijven zijn al lang geleden overgestapt op sociaal verantwoord ondernemen waarbij het gaat om de drie P's van Profit, People en Planet (samenleving) en gaan de doelen over klanttevredenheid, kwaliteit en teruggeven aan de samenleving en wordt winst gezien als de beloning van de klant aan het bedrijf voor excellence en de levering van kwalitatief goede producten en service aan de klant. We komen later nog terug op een uitgebreide behandeling en de details van management by objectives, maar behandelen eerst management in het algemeen.

Managen is dingen gedaan krijgen met en voor mensen, resultaten behalen met en voor mensen. Mary Parker Follett, een van de vroege management consultants, bekend als de moeder van modern management, kwam er in 1926 dichtbij met haar definitie: 'The art of getting things done through other people'. Het hier lelijke woord 'through' werd later terecht vervangen door 'with' om correct aan te duiden dat het vooral gaat om samen mét mensen te werken, het juiste voorbeeld te geven, leading by example, en niet 'door, door middel van' omdat dat duidt op de mislukte en afstandelijke ivory tower, het 'glazen huis' management waarbij mensen ge- of misbruikt werden om per remote control resultaten te boeken en zo kwam de nieuwe definitie tot stand: 'Management is the art and science of achieving goals with other people' (Harry Koontz). Een uitstekende definitie die precies aangeeft waar het om gaat, het behalen van doelen, en goed weergeeft dat het én een wetenschap is én een kunst. Het eerste kan aangeleerd worden, het tweede is een gave. Managers leiden en inspireren medewerkers en verkrijgen de gewenste resultaten van hen. Een manager is iemand die de verantwoordelijkheid op zich neemt om een organisatie te managen en te leiden. En de oprichter van modern management, de Fransman Henri Fayol, voegde daar in 1949 aan toe dat de functies oftewel werkzaamheden van een manager bestonden uit planning, coordinating, staffing, directing en controlling; dat werd het eerste, alomvattende en gecoördineerde managementmodel dat nog steeds effectief gebruikt kan worden alhoewel de kwaliteitsbeweging van de jaren 80, ruwweg in 2010 een belangrijk verbeterd managementmodel heeft opgeleverd.

Henry Fayol

Henry Fayol: 'Managen is 'to forecast, plan, organize, staff, direct, coordinate en control', gedaan om vooraf bepaalde doelen te bereiken. Managers voeren dus de functies uit van strategic planning, organizing, staffing, directing en controlling, in welk soort onderneming of organisatie dan ook. Om ook maar iets van management te begrijpen en om er ook maar iets van uit te kunnen voeren is een goed begrip van deze vijf bezigheden nodig én van de volgende drie vaste bezigheden van welke manager dan ook, ongeacht voor welk type bedrijf of organisatie hij werkt en waar ook ter wereld:

Beslissingen nemen, problemen oplossen en communiceren.

(Wordt vervolgd)

Jan de Ruijter is management consultant op Aruba en bereikbaar op janderuijter@yahoo.com of tel.: (297) 739-9241.

Food for thought.

Vaker vette vis

Het is belangrijk om vaker vette vis te eten voor de nodige Omega-3 vetzuren. Als familieleden vis op traditionele wijze niet graag eten, is deze in de vorm van koekjes serveren misschien een oplossing.

Tekst: **Miriam de Windt**

Makreel is een zoutwatervis en valt onder de vette vissoorten. Idem zalm, haring en sardines. Het advies is om tenminste 1x per week vette vis te eten voor de Omega-3 vetzuren. Omega-3 vetzuren, zoals bekend, hebben een gunstig effect op uw cholesterol- en triglyceridegehalte in het bloed en een bloeddrukverlagend effect. Hierdoor is er een preventieve werking te verwachten voor wat betreft hart- en vaatziekten. Ook is er een positief effect op het functioneren van de hersenen, met verlaging van de kans op dementie. Nadelen zijn er helaas ook. Dioxines, PCB's en kwik hopen zich op in vetweefsel. Met andere woorden, juist door het eten van vette vis loopt u het risico deze gifstoffen binnen te krijgen. Het wordt zelfs afgeraden voor zwangere vrouwen om bepaalde vette vissoorten te eten.
Makreel wordt sinds jaar en dag in grote hoeveelheden verhandeld. Het visvlees van de makreel bederft snel en wordt ranzig, hierdoor wordt makreel meestal gestoomd en gerookt verkocht. Het roken van vis is ook niet zonder risico's. Voedselvergiftiging is één van de risico's, door mogelijke contaminatie met bacteriën en parasieten. Het roken gebeurt namelijk niet op voldoende hoge temperatuur om alle micro-organismen te doden. Maagkanker is een ander risico. Gerookte vis bevat hoge concentraties nitriet en nitraat, bijproducten van het rookproces. Matigheid is dus geboden bij alle soorten gerookte vis. Voor zwangeren en zogenden geldt het advies: geen gerookte vis.

De analyse

Gewenste voedingsstoffen: vitamine B1 en C. Ongewenste voedingsstoffen: vetten, verzadigde vetten, cholesterol, natrium (zout).

Vitamine B1 en vitamine C: B1 is afkomstig van de makreel, de aardappelen en het paneermeel. En vitamine C ook van de aardappelen en van de lente-uien.

Vetten, verzadigde vetten en cholesterol: de makreel en de olie leveren de hoeveelheid vetten in dit recept. De verzadigde vetten en het cholesterol komen van de makreel. Voor wat betreft het cholesterol is, zoals u vermoedt, het ei de grootste leverancier.
Natrium: de makreel, kappertjes en de paneermeel zorgen voor het toch vrij hoge zoutgehalte van dit recept. Ja... paneermeel. Brood bevat veel zout, dus zit het ook in paneermeel.
Voor de analyse werden de hoeveelheden ei, bloem en paneermeel in het recept gebruikt. Voor wat betreft de olie, werd 1 eetlepel per makreelkoekje berekend. Hoeveel van deze ingrediënten daadwerkelijk aan elk koekje blijven 'hangen' is niet bekend. Hierdoor blijft de analyse van de ongewenste voedingsstoffen aan de hoge kant, terwijl het in werkelijkheid best kan meevallen.
Makreel, een vette vissoort, bevat veel selenium, vitamine B12, Omega-3 en Omega-6 vetzuren. In de vorm van koekjes als een snackje. Of in een iets grotere vorm, als een burger of 'patty' voor op brood, biedt dit recept aan u de mogelijkheid om frequenter vette vis te eten. Een handige oplossing wanneer familieleden, vooral kinderen, makreel op traditionele wijze niet lusten.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932

Voedingswaarde voor 1 portie:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	406/ 1705	20 %
Natrium	464 mg	23 %
Eiwitten	12 g	12 %
Kalk	29 mg	4 %
Vetten	26 g	38 %
IJzer	1,4 mg	9 %
Verzadigde vetten	5 g	23 %
Vitamine A	56 mcg	7 %
Cholesterol	82 g	30 %
Vitamine B1	0,26 mg	26 %
Koolhydraten	36 g	14 %
Vitamine B2	0,14 mg	11 %
Voedingsvezels	4 g	12 %
Vitamine C	17 mg	25 %

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May.

Ingrediënten:
2 grote gerookte makrelen
1 pond aardappelen
6 lente-uien, fijngesneden
2 eetlepels kappertjes, afgespoeld en fijngehakt
2 eetlepels mierikswortelsaus
2 eetlepels peterselie, gehakt
4 eetlepels bloem
1ei, losgeklopt
100 gram paneermeel
olijfolie om te bakken

Bereidingswijze:
De makrelen fileren en in stukjes breken.
De aardappelen koken met zout en fijnstampen.
De lente-uien, de kappertjes, de mierikswortel en de peterselie er doorroeren.
De makreel voorzichtig door het aardappelmengsel vouwen.
Op smaak brengen met zout en versgemalen zwarte peper.
Koekjes ervan vormen, door de bloem halen, dan door het ei en tot slot door de paneermeel.
In een koekenpan wat olijfolie verhitten en de makreelkoekjes 3 à 4 minuten aan elke kant bruin bakken.

Voor 6 personen.

Eet smakelijk, May

'Voordat er zwart geld is, is er een

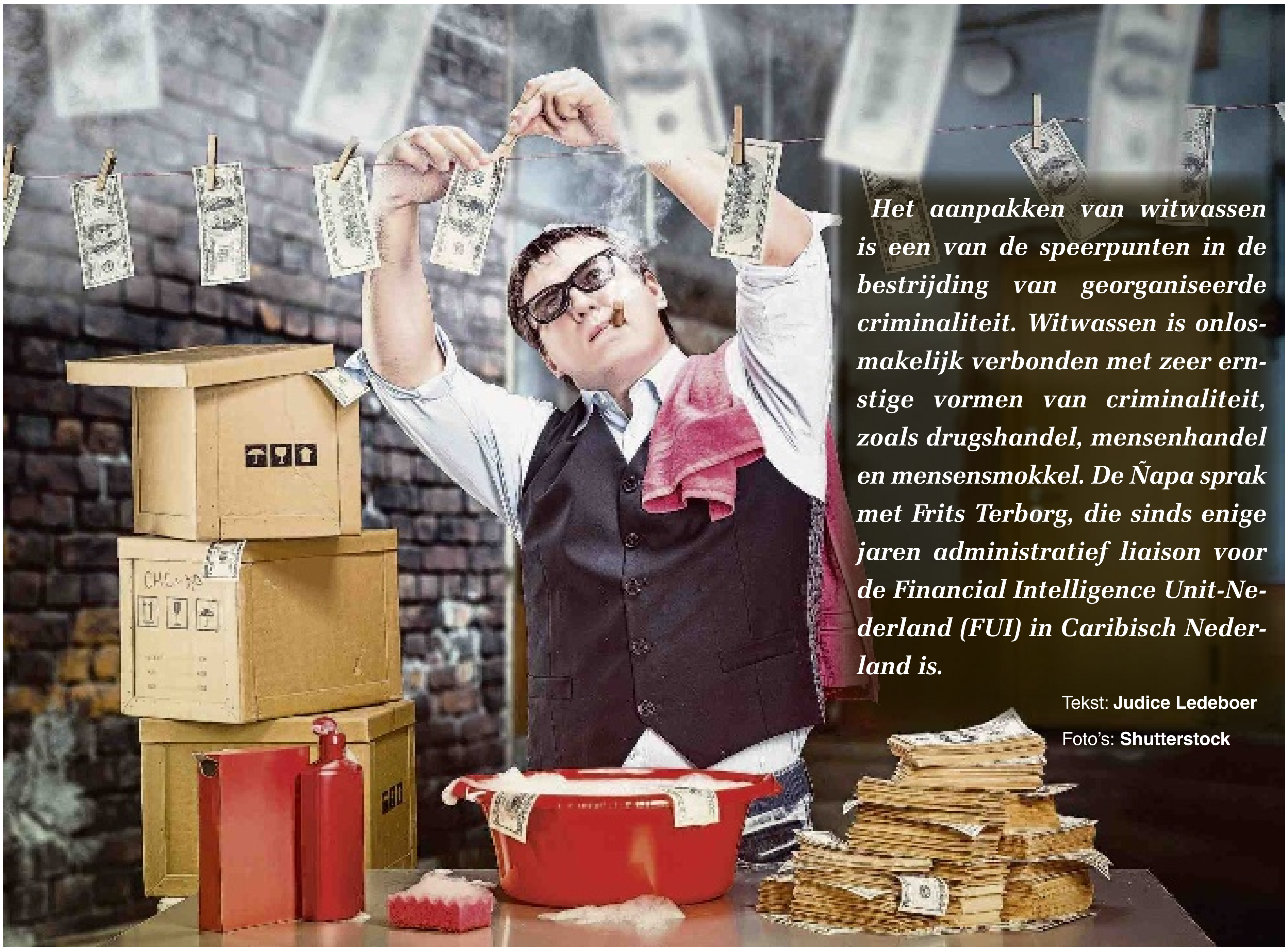

Het aanpakken van witwassen is een van de speerpunten in de bestrijding van georganiseerde criminaliteit. Witwassen is onlosmakelijk verbonden met zeer ernstige vormen van criminaliteit, zoals drugshandel, mensenhandel en mensensmokkel. De Ñapa sprak met Frits Terborg, die sinds enige jaren administratief liaison voor de Financial Intelligence Unit-Nederland (FUI) in Caribisch Nederland is.

Tekst: **Judice Ledeboer**

Foto's: **Shutterstock**

De FIU-Nederland is volgens de Wet ter voorkoming van Witwassen en Financiering van Terrorisme (WWFT) de instantie in Nederland bij welke de meldplichtige instellingen hun ongebruikelijke transacties dienen te melden.

Vanwege de kleinschaligheid van de Bonaire, St. Eustatius en Saba is er door de FIU-Nederland gekozen om Caribisch Nederland permanent te laten vertegenwoordigen door een administratief liaison, die zich bezighoudt met relatiebeheer met de meldplichtige dienstverleners in Caribisch Nederland, de toezichthouders en overige koninkrijksmeldpunten. Terborg geeft ook informatie over wet- en regelgeving, maakt analyses van gemelde ongebruikelijke transacties en hij geeft beleidsadviezen aan FIU-Nederland. Hij wijst de meldplichtige dienstverleners in Caribisch Nederland erop dat als ze zich niet aan de bepalingen van de 'witwaswet' houden dat ze dan een economisch delict plegen.

Crimineel geld

Hij ziet de noodzaak van melding van ongebruikelijke transacties en daar komt meer bij kijken dan alleen een melding door instellingen en dienstverleners en controle op het melden van ongebruikelijke transacties. Ook de burger moet alert zijn. "Het witwassen van gelden is niet goed voor de samenleving. Men praat vaak over 'zwart' geld, maar dat bestaat niet. Er bestaat 'crimineel' geld, want voordat er zwart geld is, is er een strafbaar feit aan vooraf gegaan", legt Terborg uit.

Curaçao en Aruba

In koninkrijksverband werkt de FIU-Nederland nauw samen met de koninkrijksdelen Curaçao, Aruba en St. Maarten. Op Curaçao kennen we het MOT (Meldpunt Ongebruikelijke Transacties) dat sinds 1998 operationeel is. Sinds de FIU-Nederland (vroeger overigens ook MOT genoemd) de samenwerking met het MOT op Curaçao intensiveerde en de controles op Hato en Schiphol werden ingevoerd, zijn de verdachte geldstromen sterk afgenomen.

Stortingen

Witwassen en ongebruikelijke transacties komen regelmatig voor. Om de invloed van crimineel geld op de samenleving te beperken is er besloten om het witwassen van gelden en ongebruikelijke transacties tegen te gaan. Het gaat vaak om stortingen om geld wit te wassen en daarom zijn banken, financiële instellingen zoals levensverzekeraars, creditcardmaatschappijen en casino's verplicht om ongebruikelijke transacties te melden bij de meldpunten.

Er is sinds 2010 ook een meldplicht voor dienstverleners zoals advocaten, notarissen, accountants, belastingadviseurs, administratiekantoren en makelaars in onroerend goed, auto- en scheepshandelaren en juweliers. Zij zijn wettelijk verplicht om hun cliënten te identificeren en om ongebruikelijke transacties door te geven aan de FIU-Nederland en in Aruba, St. Maarten en Curaçao aan het MOT van het

Wat is een ongebruikelijke transactie?

Of een transactie ongebruikelijk is, wordt bepaald aan de hand van een lijst met indicatoren, die door de minister van Financiën en de minister van Justitie gezamenlijk is vastgesteld. Daarbij wordt bijvoorbeeld gekeken naar: Ongewoon grote geldopnames, stortingen en betalingen met contant geld; Geldwisseltransacties van ongewoon grote bedragen; Transacties boven een bepaalde grenswaarde, die niet verklaard kan worden uit de gewone bedrijfsvoering van een klant.

strafbaar feit aan vooraf gegaan'

betreffende land. Overigens is de douane ook een meldgroep.

Dat iedereen verplicht is om een ongebruikelijke of aanzet tot een ongebruikelijke transactie moet melden vindt Terborg logisch. "Het kan niet zo zijn dat vijf makelaars wel melden en één makelaar niet. Daarom hebben toezichthouders ook een belangrijke taak."
Indien er geen melding wordt gedaan volgen er sancties in de vorm van boetes.
Op de BES-eilanden zijn twee toezichthouders: De Nederlandse Bank en het Bureau Toezicht WWFT. De toezichthouders weten op wie ze toezicht moeten toepassen. In Curaçao, Aruba en St. Maarten is het toezicht anders geregeld.

Presentaties op BES

In 2013 heeft de FIU-Nederland bij een groot deel van alle organisaties op de BES-eilanden presentaties gegeven over de relevantie van financial intelligence binnen opsporingsonderzoeken. Naleving van de meldplicht is thans op een goed niveau en de focus van inspanningen ligt vanaf 2014 naar het verbeteren van het analyseren en onderzoeken van de meldingen in dit gebied.
In 2013 zijn in Caribisch Nederland 1.338 meldingen van ongebruikelijke transacties ontvangen. Het grootste deel van de meldingen (93 procent) is afkomstig van banken. Andere meldingen kwamen van wisselinstellingen, handelaren en vrije beroepsbeoefenaars. Drie vrije beroepsbeoefenaars deden voor het eerst een melding van een ongebruikelijke transactie. In Caribisch Nederland onderhoudt FIU-Nederland contact met het Recherche Samenwerkingsteam (RST), de KMar, de Rijksrecherche, het Korps Politie Caribisch Nederland (KPCN) en het OM.

Een groot deel van de werkzaamheden van Terborg is het in kaart brengen en bezoeken van instellingen en dienstverleners op de BES-eilanden om hen te informeren over de noodzaak van het melden van ongebruikelijke transacties.
Voor het vinden van de goede gegevens van instellingen en dienstverleners is Terborg afhankelijk van de (correcte) gegevens in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel, omdat daar alle bedrijven, rechtspersonen en andere organisaties staan geregistreerd die deelnemen aan het economisch verkeer in Caribisch Nederland. Er staat in vermeld waar het bedrijf is gevestigd, wat de adressen zijn, gegevens van de vestigingen, wie de functionarissen en tekenbevoegden zijn, het aantal medewerkers, inclusief eigenaar en bij een faillissement wie de curator is.

Het doel van registratie van al deze gegevens is om ondernemers en particulieren informatie te geven over een (potentiële) klant en leverancier. Dit ter bevordering van de rechtszekerheid in het handelsverkeer. Indien deze gegevens niet kloppen wordt het voor de administratieve liaison lastig om instellingen en dienstverleners te bezoeken en te informeren over hun meldingsplicht inzake ongebruikelijke transacties.

Verschillende bedrijven

"Wat het nog moeilijker maakt is dat veel mensen diverse bedrijven hebben in verschillende sectoren. Een autohandelaar verkoopt bijvoorbeeld ook verzekeringen. Als autohandelaar heeft hij meldingsplicht, maar als verkoper van autoverzekeringen weer niet, maar weer wel als verkoper van levensverzekeringen. Of een transactie ongebruikelijk is wordt bepaald aan de hand van een lijst met indicatoren die door de minister van Financiën en de minister van Justitie gezamenlijk is vastgesteld. Daarbij wordt bijvoorbeeld gekeken naar: ongewoon grote geldopnames, stortingen en betalingen met contant geld, geldwisseltransacties van ongewoon grote bedragen, transacties boven een bepaalde grenswaarde, die niet verklaard kunnen worden uit de gewone bedrijfsvoering van een klant.

"De indicatoren kunnen objectief of subjectief (klant is nerveus, doet moeilijk over identificatie e.d.) zijn en dat maakt het dikwijls heel moeilijk, want bij een ongebruikelijke transactie met een objectieve indicator hoeft geen sprake te zijn van witwassen. Een voorbeeld: Een veelvoorkomende indicator is die van de money transfer-transacties dus contante transacties met een waarde van meer dan 2.800 dollar waarbij de gelden ter beschikking zijn gesteld in de vorm van chartaal geld, in cheques of door storting op rekening, waarbij contante wisseling in een andere valuta of van kleinere naar grotere plaatsvindt. Bij een dergelijke transactie hoeft geen sprake te zijn van witwassen, maar de transactie moet wel worden gemeld, omdat deze voldoet aan de objectieve indicator."

Voorgenomen transactie

Er moet zelfs melding gemaakt worden van een voorgenomen transactie. Een voorbeeld. Een persoon komt bij een bank om grote hoeveelheid geld storten. Die persoon moet een source of funds-formulier invullen en een aantal vragen beantwoorden. Die persoon vindt dat onzin en wil dat formulier niet invullen. Bovendien transpireert die persoon heel erg. Bij aandringen van de medewerker om het formulier in te vullen pakt de persoon het geld op en vertrekt weer.
De medewerker vindt dit ongebruikelijk, want waarom zou iemand geen formulier willen invullen? En waarom transpireert die persoon zo? Is die persoon nerveus? Waarom? De medewerker moet dan volgens het protocol melding maken van wat er heeft plaatsgevonden.
Instellingen en dienstverleners die een meldingsplicht hebben zijn verplicht om hun personeel te trainen op het signaleren van objectieve en subjectieve indicatoren.
"Baliemedewerkers moeten bijvoorbeeld valse documenten kunnen herkennen en er moet altijd gevraagd worden naar identificatie. Ze moeten ook vreemd gedrag van personen kunnen herkennen. De kleinschaligheid op de eilanden maakt dat moeilijker, want in een kleinschalige samenleving kent iedereen elkaar.
Men is dan bang om vragen te stellen. Een baliemedewerker die een klant krijgt die een grote som geld komt storten en geen formulier wil invullen moet blijven aandringen bij de persoon om het formulier in te vullen. De persoon zegt echter: 'Ah, we kennen elkaar toch. Het zit wel goed. Stort het geld nou maar'. Dit zijn lastige situaties, maar de bankmedewerker moet professioneel blijven."
De wet sluit uit dat een melder strafrechtelijk kan worden vervolgd op grond van de gegevens die hij heeft gemeld op basis van de WWFT, mits normconform en te goeder trouw! Ook civielrechtelijk kan de melder niet aansprakelijk worden gesteld voor de schade die een derde als gevolg van een melding lijdt, tenzij aannemelijk wordt gemaakt dat de melder de transactie in redelijkheid niet had mogen melden.

Een melding moet, voor zover mogelijk, de volgende gegevens bevatten: de identiteit van de klant; de aard en het nummer van het identiteitsbewijs van de klant; de aard, het tijdstip en de plaats van de transactie; de omvang van de transactie; de herkomst en bestemming van het geld of de andere waarden die bij de transactie zijn betrokken.

"We weten dat het witwassen van gelden niet is uit te roeien, maar de mensen die wel 'eerlijk' verdiend geld hebben, hebben recht op bescherming die er gegeven wordt door de FIU-Nederland, de MOT- en toezichtinstanties op de eilanden. We hebben afspraken met elkaar gemaakt om dingen niet te doen, dus dan moet daar controle op zijn. En als je je er niet aan houdt dan volgen er sancties. Ik geloof in een veilige financiële wereld en instellingen die slachtoffer zouden kunnen worden van illegale praktijken moeten dit herkennen. Je moet kunnen zeggen: 'Ik doe hier niet aan mee. Het is niets persoonlijks'."

Arbeidsrecht

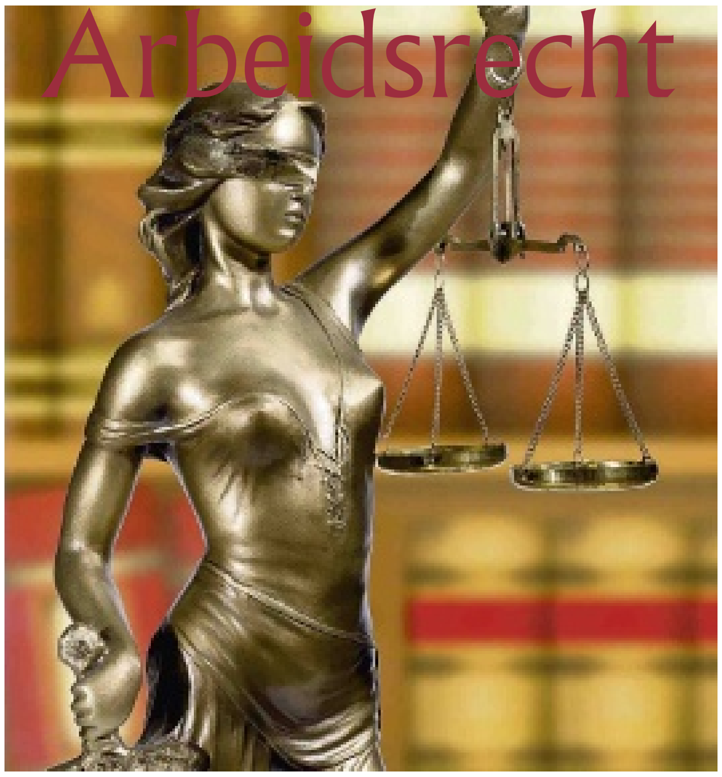

Als ik dat had geweten dan...

In dit artikel wil ik even stil staan bij de 'gevaren' van het nemen van besluiten of het plegen van handelingen zonder de nodige aandacht ter voorkoming van ongewenste gevolgen.

Tekst: Roy P. Bottse

We nemen allemaal dagelijks deel aan van alles en nog wat, beslissen tot allerlei zaken, verbinden ons tot dingen en verbanden waarvan we later ontdekken dat we lichtvaardig tot ons besluit zijn gekomen. Daargelaten ongelukken is het mijn overtuiging dat veel wat ons in het leven gebeurt had kunnen worden voorkomen als we maar wat bewuster ermee waren omgesprongen. Autorijden, trouwen, scheiden, geboren worden, werken, een bedrijf beginnen of overnemen, deelname aan sporten, uitgaan, iemand een lift geven, op vakantie gaan, een klusje onbetaald uitvoeren voor iemand, iets huren, een auto lenen of uitlenen, afijn ga zo maar door... allemaal gedragingen waarbij zich iets kan voordoen met als gevolg ongewilde aansprakelijkheid of het ontstaan van wettelijk omschreven verplichtingen. Het is goed te weten dat veel van wat we dagelijks doen, valt onder de noemer rechtsfeit, zijnde handelingen of gebeurtenissen waar het recht gevolgen aan verbindt. In de dagelijkse praktijk kom ik veel gevallen tegen waarvan ik denk dat de daarbij betrokken persoon met een normale proactieve houding de problemen had kunnen voorkomen of in ieder geval kunnen beperken. Het blijkt toch dat de 'automatische piloot', waarbij routinematig wordt gehandeld ons in slaap sust en niet zelden worden we dan wakker midden in een verwezenlijkte nachtmerrie. Hoewel ik er niet aan twijfel dat u bij het lezen van dit artikel voldoende eigen voorbeelden naar boven zal halen, wil ik aan de hand van een werkelijke gebeurtenis pogen u bewuster te maken voor preventieve rechtsbijstand, dus overleg met een deskundige voordat u bijzondere stappen maakt. Ik vertrouw erop dat u in staat bent in te schatten om welke gevallen en gedragingen het gaat. Hoewel, als u de onderstaande anekdote leest zult u begrijpen dat de 'automatische piloot' goed in de gaten moet worden gehouden.

Een op Curaçao wonende weduwe van 55 jaar heeft na enkele jaren van overwegen besloten toch maar weer een relatie aan te gaan. Ze werd daartoe overtuigd door een zeer innemende man van 45 jaar waarvan ze erg gecharmeerd raakte. Het leek allemaal prima, de man kwam al gauw bij haar inwonen, veranderde daarbij zijn adres bij Kranshi en omdat hij handig was repareerde hij al gauw van alles en nog wat aan het huis. De man had geen vast inkomen, de vrouw wel. Zij had een aardig weduwepensioen en bovendien had ze een bloemenzaak. De man kwam voornamelijk aan zijn inkomen door op losse basis de meest uiteenlopende werkzaamheden hier en daar te verrichten voor derden tegen betaling. Dat veranderde enigszins kort nadat hij was ingetrokken bij de vrouw. Hij begon zich steeds vaker in te laten met de bloemenzaak waarbij hij onder meer hielp met het bezorgen van bloemstukken aan huis of haalde voorraden bloemen op bij leveranciers. Hij stond niet op de loonlijst maar de medewerkers in de zaak kenden hem als de man van de eigenaresse en erkenden daarin enige autoriteit. In toenemende mate gaf hij leiding op de werkvloer en dit was voor de medewerkers van de vrouw, en voor de vrouw zelf, geen enkel probleem. De man en de vrouw hadden weleens gepraat over een samenwoonovereenkomst maar dat kwam er maar niet van. De bloemenzaak groeide behoorlijk in drie jaren tijd. Gaandeweg die tijd kreeg de man wegens praktische redenen de beschikking over een bankpasje van de zaak, was hij geregistreerd bij de bank als bevoegd om geld op te nemen van de rekening van de zaak en ook een machtiging voor stukken ophalen bij het postkantoor. Kortom de man maakte structureel deel uit van de zaak, gaf vaak leiding, maar genoot daarbij geen salaris. De relatie met de vrouw was de basis voor zijn betrokkenheid en deelname aan de zaak.
Op een dag kwam er helaas de klad in de relatie nadat de vrouw had geweten dat de man zich ook intiem bezighield met een der medewerksters. Ze verbrak de liefdesrelatie en eiste dat de man zou verhuizen. Vanaf dat moment belandde de vrouw in een web van problemen omdat de man niet weg wilde en het toch lastig leek de man door politie te laten verwijderen. Hij woonde daar, had geen strafbaar feit gepleegd, er heersten geen dreigende omstandigheden en de man had inmiddels een aparte kamer in het huis betrokken. Tot overmaat van ramp eiste de man betaling voor zijn werkzaamheden voor het bedrijf de afgelopen vier jaren omdat, zo stelde hij, zijn uitgevoerde werkzaamheden nimmer waren vergoed maar wezenlijk hebben bijgedragen aan de toename van het vermogen van de vrouw. Hij eiste dus compensatie. De vrouw weigerde en de man nam een advocaat in de arm die na een vergeefse aanmaning ter betaling van een absurd bedrag aan de man, conservatoir beslag liet leggen op diverse vermogensbestanddelen van de vrouw en van de bloemenzaak. Vreemd genoeg wachtte de vrouw met het nemen van een advocaat maar ging zelf in onderhandeling met de man en zijn advocaat. Daarbij erkende ze mondeling en achteloos in een e-mail-bericht dat de man allerlei dingen had gedaan voor het huis en de zaak. Toen partijen er niet uitkwamen nam de vrouw toch maar een advocaat die direct het standpunt innam dat de man niets toekwam. U voelt het wel aan. Confrontatie en een langdurige strijd in een heuse rechtszaak en die loopt nu al bijna 1 jaar...

Tot zover mijn illustratie. Geachte lezer, ik twijfel er niet aan dat u het met me eens zal zijn dat de te goeder trouw handelende vrouw in de anekdote zich veel ellende had kunnen besparen als ze de moeite had genomen met een advocaat haar samenwoonplannen etc. te bespreken teneinde de gevolgen te kunnen overzien en te weten wat ze wel en niet moest doen om te voorkomen dat er een juridische basis zou ontstaan voor de man welke in geval de relatie onverhoopt teneinde zou komen, verstrekkende nadelige gevolgen zou kunnen hebben voor haar. Helaas komt het voorgaande vaker voor. Achteloos en goed bedoeld handelen en niet in de gaten hebben dat er rechtsgevolgen kleven aan de gedragingen. U weet zelf waar u mee bezig bent en wat u ermee beoogt. U kunt vrijwel zeker handelingen/ gedragingen onderkennen die wellicht toch tegen een juridisch licht moeten worden gehouden. De gevallen welke dagelijks worden voorgelegd aan het gerecht op Curaçao tonen aan dat er veel winst is te behalen met het inroepen van preventieve rechtsbijstand. Daarbij is niet alleen geld en tijdverlies het voornaamste maar vooral het voorkomen van vervelende ergernis wegens meestal langdurige betrokkenheid bij een rechtsprocedure waarbij uw rechtvaardigheidsgevoel u al gauw in een principiële strijd doet belanden en het materiële ondergeschikt wordt. Ons leven is complexer dan voorheen en vanwege het tempo ontgaan ons wezenlijke zaken. Het tijdig inroepen van een juridisch advies is daarom geen luxe maar noodzakelijke bescherming. Achter de (rechts)feiten hollen kost in alle opzichten meestal veel meer.

Mr Roy P. Bottse is advocaat bij SMS- Attorneys At Lawtenveen@bbvlegal.com

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1. Chemische stof; 5. transpirerend; 9. windrichting; 10. dansgelegenheid; 11. godin van de huiselijke haard; 12. oude jazz; 16. lichtkrans; 19. aftreksel; 22. vogelaarsstok; 23. af; 26. soda; 30. veldschans; 33. gewas; 34. gemopper; 35. liefkozing; 36. retorische figuur (Gr.); 37. kauw.

VERTICAAL:
1. Dieptemeter bij duikboten; 2. graveur; 3. esdoorn; 4. deel van de mond; 5. baken; 6. grondsoort; 7. Engels graafschap; 8. driekroon; 13. grond; 14. stad in Japan; 15. gemene weide; 17. lofdicht; 18. in orde; 20. een beetje; 21. ik (Lat.); 23. geschreeuw; 24. bekoorlijk; 25. bedachtzaamheid; 27. god van de zee; 28. begroten; 29. ketting zonder einde; 31. doorweekt; 32. eenheid (Eng.).

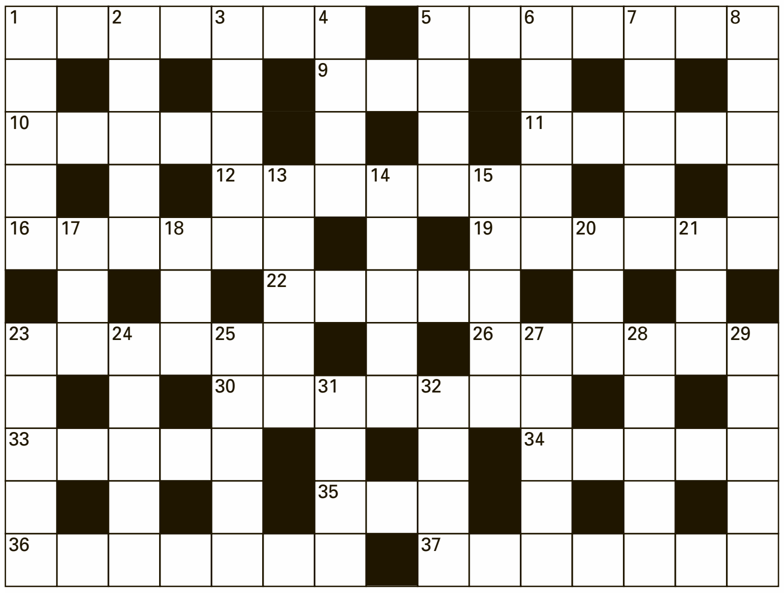

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

E. Pieters
Catiri 1-C
Aruba

L. Esteba
Kaya A-Boelijn 3
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs in ontvangst nemen na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

3			8					1
		9					8	2
	8		2		7	5	4	
2			9			4		3
				5		9	6	
			6	7				
5			4	2	1			
		3	7		6		9	
1		7		9		8		

HEAVY

7	3						5	
		1						
2		5	8					
							4	9
	4			3				
			5			1		8
		8					2	4
	9				7		6	3
			2					

ZWEEDSE PUZZEL

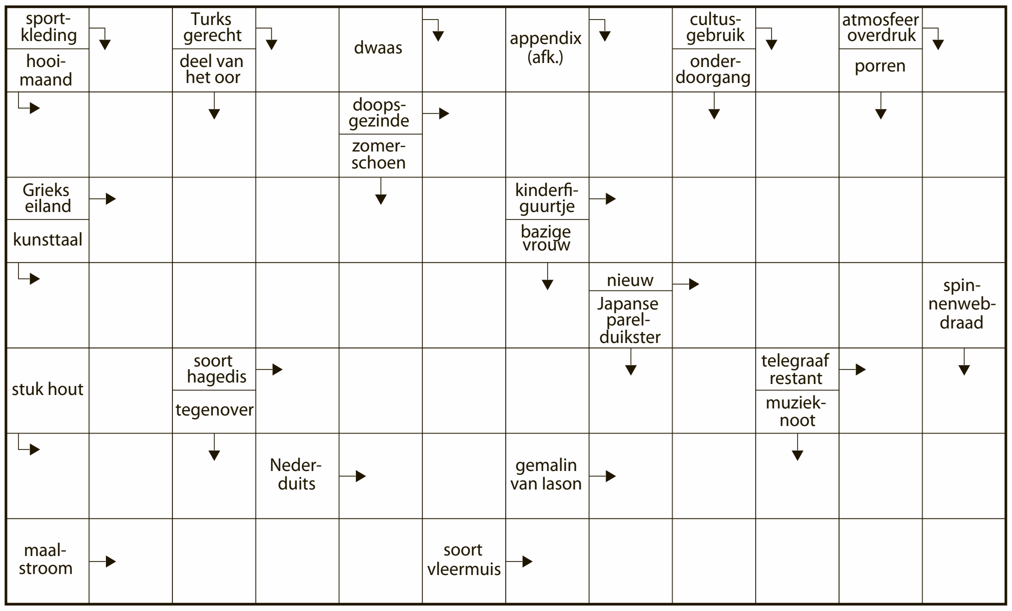

CRYPTOGRAM

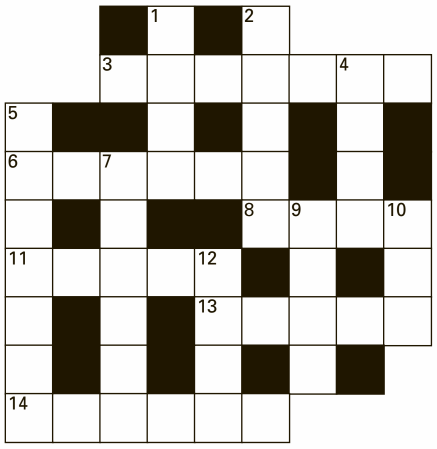

HORIZONTAAL:
3. Maar in één kleur te koop? (7); **6.** Grondige bundel in het woud (6); **8.** Met een pet is het ook een muziekinstrument (4); **11.** Ondanks de hoogmoed (5); **13.** Schrijver van naam in Duitsland (5); **14.** Niet uitvoerig bits geworden (6).

VERTICAAL:
1. Dier dat z'n nagels gebruikt (4); **2.** Feest voor de mis (5); **4.** Bij de paardenrennen zit er muziek in (4); **5.** Geef mijn aandeel en 'k ben onder dak! (7); **7.** Die machine redt het wel (6); **9.** Instantie die advies geeft (4); **10.** Verkeerd in dienst (3); **12.** Vervolgens de verzekering die het vergoedt (4).

WOORDZOEKER

B	F	O	R	T	I	S	S	I	M	O	I	L
IJ	B	A	A	R	S	N	L	A	B	H	N	E
E	L	L	I	E	E	A	H	O	L	A	T	G
E	O	N	D	P	E	G	L	O	F	L	R	N
N	E	A	P	P	N	P	G	S	A	F	E	A
K	D	A	R	I	P	I	L	A	IJ	T	E	M
O	G	I	T	R	A	H	K	E	E	W	A	N
M	R	T	B	T	E	C	I	O	Z	A	E	S
E	O	E	G	O	I	S	M	E	Z	A	A	B
N	E	N	D	G	R	T	T	G	R	L	N	N
I	P	E	E	E	E	R	I	A	G	F	E	T
S	N	V	V	P	N	U	E	R	T	G	K	N
C	T	A	A	F	B	E	E	L	D	I	N	G
U	B	R	A	N	D	B	R	I	E	F	E	J
S	A	M	O	L	I	E	R	E	K	E	W	K
P	T	E	F	F	U	B	L	E	N	S	Z	E

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AFBEELDING
ARRESTATIE
AVERSIE
BAARS
BEURTSCHIP
BEWIJSLAST
BIJEENKOMEN
BLOEDGROEP
BORREL
BRANDBRIEF
BRIDGEN
EGOISME
EGOTRIPPER
ELPEE
FIBERGLAS
FORTISSIMO
GAPPEN
HALFTWAALF
INTREE
KAALTE
KWEKER
LOGIA
MANGEL
MENISCUS
MOETEN
MOLIERE
NOTTINGHAM
ONBUIGZAAM
PARAPET
PLEZANT
REDENEREN
SLOFFEN
SNELBUFFET
TALON
ULAAN
VENETIAAN
ZWENKEN

© Sanders Puzzelboeken/150613

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

7	1	8	9	6	2	5	3	4
6	2	5	7	3	4	1	9	8
4	3	9	1	8	5	7	2	6
9	4	2	5	7	8	6	1	3
1	5	3	2	4	6	9	8	7
8	7	6	3	9	1	4	5	2
2	8	7	4	1	9	3	6	5
5	9	4	6	2	3	8	7	1
3	6	1	8	5	7	2	4	9

Heavy

9	3	8	4	2	6	1	5	7
4	2	1	7	5	3	9	6	8
6	7	5	8	1	9	2	4	3
2	1	3	6	8	4	5	7	9
5	9	4	3	7	2	8	1	6
8	6	7	1	9	5	4	3	2
7	8	9	5	3	1	6	2	4
1	4	2	9	6	7	3	8	5
3	5	6	2	4	8	7	9	1

Cryptogram:
Horizontaal: 3. Bolwerk; 6. elders; 8. trek; 11. kruis; 13. lucht; 14. denker.
Verticaal: 1. Pose; 2. kwast; 4. rose; 5. weekend; 7. douwen; 9. rock; 10. kit; 12. slee.

Woordzoeker: PRESIDIUM

Zweedse puzzel

	W		T		V		E		B		O
S	E	K	S		I	K	S	T	E	R	N
	D	W	A	R	S		P	A	T	A	S
G	E	H	A	A	S	T		I	E	T	
	R		R	O	E	B	E	L		I	C
N	I	P		U	R		L	L	A	N	O
	K	W	Ÿ	T		K	I	E	Z	E	L

Prijspuzzel

R	O	T	H	E	I	D		V	R	I	E	Z	E	R
Ÿ		A		N		U	S	O		N		E		E
Z	O	U	T	A	R	M		I	N	K	T	L	A	P
I		G	O	K		A	F	L		T	O	F		E
G	L	E	E		T	S	A	A	R		A	S	E	N
	E		G	O	A		R		E	O	S		V	
P	A	R	I		S	C	A	L	P		T	E	A	M
I		A	F	K		R	O	E		T	J	A		A
L	A	C	T	O	S	E		Z	E	E	E	G	E	L
A		E		L		P	E	E		N		L		I
V	I	S	A	K	T	E		R	I	T	Z	E	G	E

Colombia

Een eiland met vele kleuren, geuren en gezichten. Curaçao is de ultieme mix van diversiteit in cultuur en de cijfers bevestigen dit. In meer dan 140 verschillende landen zijn er mensen die op Curaçao wonen geboren. Mensen met allemaal hun eigen gewoontes, tradities en verhalen. Vandaag maken we kennis met Julieta Carvajal Pinto. Zij verhuisde achttien jaar geleden van Colombia naar Curaçao voor de liefde.

Tekst: **Elisa Koek** Foto: **Ken Wong**

Hoe is jouw Curaçao-verhaal begonnen?

"Het verhaal is begonnen bij mijn huidige echtgenoot. Ik ontmoette hem tijdens een vakantie op Aruba toen ik zeventien jaar was. Hij is Arubaan en zijn tante was bevriend met mijn ouders. Via hen ontmoetten we elkaar en werden we penvrienden. Na twee jaar werd onze relatie romantisch. We hebben nog jaren heen en weer gereisd tussen Aruba en Bogotá en tien jaar later, in 1997, zijn we getrouwd. Mijn echtgenoot woonde toen al twee jaar op Curaçao en nadat ik mijn studie had afgemaakt, ben ik hierheen verhuisd zodat we eindelijk samen konden zijn."

Heb je je doel bereikt?

"Mijn doel was samen te zijn met mijn man en dit zijn we nog steeds. Ik had me vroeger nooit kunnen voorstellen dat ik buiten Colombia zou wonen, maar het leven hier heeft me verbaasd. Ik heb een prachtig gezin met drie zonen van elf, acht en zes jaar oud. Curaçao is voor ons een goede plek om een toekomst op te bouwen. Het eiland biedt een variëteit aan mensen en culturen waarvan mijn kinderen veel kunnen opsteken. Er zijn hier Europese, Caribische, Noord-Amerikaanse en Zuid-Amerikaanse invloeden. Het eiland biedt ook perspectieven voor mijn beroep als 'agricultural engineer'. Ik kan veel op het gebied van educatie, assistentie en ontwerp binnen de sector. Het is een branche met veel potentie op Curaçao."

Wat mis je uit Colombia?

"Natuurlijk mis ik mijn familie, maar wat ik ook mis, zijn de bergen. Ik ben opgegroeid in Bogotá en elke dag zie je daar 's morgens die grote, indrukwekkende bergen opdoemen aan de horizon. Dat is prachtig. Binnen een uurtje ben je helemaal weg van de drukte. Alles is groen en je bent helemaal één met de natuur. Als we nu op vakantie zijn in Colombia gaan we ook altijd de natuur in. Reizen door het land, lokaal eten en van alles ontdekken. Mijn kinderen vinden het geweldig daar in 'het land van mamma'. Ze noemen Bogotá 'de stad met airco', omdat het vaak niet warmer wordt dan achttien graden."

Wat zijn de grootste verschillen en overeenkomsten tussen Curaçao en Colombia?

"De noordkust van Colombia heeft overeenkomsten met Curaçao. De keuken, het fruit, de folklore en de vrolijke mensen kennen beide landen. Een groot verschil is dat Colombia heel groot is. Alleen Bogotá heeft al meer dan zeven miljoen inwoners. Iedereen heeft altijd haast en het is druk met verkeer. Ik houd meer van de relaxte levensstijl op Curaçao, de korte afstanden en de files van twintig minuutjes. Een ander verschil is dat Colombia veel zelf verbouwd. Ik heb agricultuur gestudeerd dus dit heeft vanzelfsprekend mijn interesse. Colombia maakt gebruik van eigen producten en exporteert veel. Niet alleen levensmiddelen, maar ook kleding en auto's. Agricultuur komt de economie ten goede terwijl deze kans hier blijft liggen. Iets anders wat me opvalt als ik in Bogotá ben, is dat iedereen deel uitmaakt van de maatschappij. Ouderen of mensen met een beperking tellen even zwaar mee als en gezonde jongeman die fulltime werkt. Overal wordt rekening gehouden met hen: er zijn speciale paden en opstapjes en gebouwen zijn gemakkelijk toegankelijk. Dit heeft de overheid gestimuleerd de laatste jaren en werpt echt vruchten af. Daarentegen is Curaçao een stuk veiliger. In Bogotá zou ik niet snel met een mooi horloge over straat wandelen."

Wat is jouw wens voor de toekomst van Curaçao?

"Mijn wens voor de economie is dat de agricultuur beter ontwikkeld wordt. Curaçao heeft veel potentie. We kunnen zeker 25 soorten groenten en nog veel meer soorten fruit gemakkelijk produceren. Hierdoor zijn we minder afhankelijk van importproducten. Dit moet gestimuleerd worden en de overheid zou een beleid moeten hebben op het gebied van agricultuur. Voor het eiland in het algemeen, is mijn wens dat iedereen deel uitmaakt van de samenleving. Meer burgerzin en respect voor iedereen in de samenleving. Op deze manier kunnen we onze krachten en ideeën bundelen voor een betere toekomst."